

**SITGETANS
ALS CAMPS
NAZIS**

**DE SITGES A L'HORROR DELS
CAMPS DE CONCENTRACIÓ**

CATALÀ

Entre agost de 1940 i maig de 1945, almenys onze sitgetans van conèixer l'horror dels camps de concentració i extermini nazis. De tots ells només dos sobreviurien.

Aquesta és una realitat que encara avui continua sent poc coneguda.

El patiment i l'horror que aquests, i els altres gairebé nou mil espanyols que foren deportats als camps alemanys visqueren en carn pròpia, i el seu posterior silenci, resten com una de les més grans vergonyes col·lectives pendent de reparació, malgrat els intents dels darrers anys. Tanmateix l'explotació del treball humà en aquests camps i el seu menyspreu un cop acabada la seva utilitat, juntament al desdeny per la vida humana, amb l'aparició de sistemes d'aniquilació massius, suposen un dels més alts graus de barbàrie coneguts en tota la història.

El *Grup d'Estudis Sitgetans* i la *Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Sitges*, amb la col·laboració de l'*Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya*, presenten aquesta exposició *Sitgetans als Camps Nazis*, un projecte que té per motivació inicial la de donar a conèixer aquesta realitat tan poc coneguda a Sitges, i per objectiu el de preservar la memòria d'aquests deportats i dignificar el seu record entre la comunitat que els va veure marxar. Alhora pretén ser també un punt de partida per al coneixement més ampli d'aquest trist episodi de la nostra història.

Cal però tenir en compte que en aquest projecte el concepte de sitgetans que s'ha utilitzat és un concepte ampli. No només s'han tingut presents els deportats nascuts oficialment a la vila, sinó també s'han tingut en compte sitgetans vinguts d'arreu però que d'alguna manera arrelaren a la vila, des d'on marxaren forçosament. Tampoc cal perdre de vista que aquesta podria no ser una relació definitiva, sinó que el llistat podria veure's augmentat amb l'eixamplament dels coneixements que lentament van veient la llum.

En el setanta-cinquè aniversari de l'alliberament dels camps de concentració nazis, Sitges s'afegeix a l'esforç de moltes poblacions i entitats i vol visualitzar el patiment i l'horror que patiren aquells veïns nostres, i retre'ls un sentit homenatge.

A black and white photograph showing a large crowd of people, many with their hands raised, in front of a building with a tower. The scene appears to be a public gathering or protest. The text '1939' is overlaid in white, and 'L'ANY DE LES CATÀSTROFES' is overlaid in red below it.

1939

**L'ANY DE LES
CATÀSTROFES**

LA FI DE LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA

El migdia del diumenge 22 de gener de 1939 les tropes franquistes entraven a Sitges. Sense cap dificultat es feren amb el control de la població. La guerra a Sitges havia acabat.

Dos dies abans l'aviació franquista havia bombardejat la població per darrera vegada, les bombes impactaren en els carrers de l'Aigua, Barcelona i Major causant la mort de quatre persones i la destrucció de diverses cases.

Molts dels sitgetans amb responsabilitats públiques en el període republicà ja havien abandonat la vila davant l'imparable avançament de les forces franquistes. Altres, amb passat militar, o simplement per evitar allò que s'imaginaven que succeiria, també fugiren cap a la frontera amb França. Començava per a ells un exili incert, del qual molts no tornarien.

En arribar a la frontera, després d'un camí ple d'angoixa i desencís, les autoritats franceses els negaren l'entrada, fins que, pressionats per la situació, cediren, i van obrir les fronteres als civils el 28 de gener i als militars republicans desarmats el 5 de febrer.

Tractats no com a refugiats de guerra sinó com a presoners varen esperar un canvi en la situació que els permetés tornar a casa. Només uns quants varen aconseguir refugiar-se lliurement a França. La resta foren reclosos en camps improvisats en pèssimes condicions, sense el més elemental suport material.

A partir d'aquí, sorgí el dilema; tornar a una Espanya que els reclama amb voluntat venjativa o seguir en un país estrany on no eren gaire ben rebuts.

Alguns d'aquests refugiats varen aconseguir ser reclamats per familiars a l'estranger, o per alguna institució com el S.E.R.E. (Servei d'Evacuació de Refugiats Espanyols) o la J.A.R.E. (Junta d'Auxili als Republicans Espanyols) que els van ajudar a reconduir la seva situació personal. Però molts d'altres romangueren desemparats.

Davant la incomoditat de la situació i la pressió de l'extrema dreta, l'Estat francès va tenir pressa per fer desaparèixer la gran quantitat de refugiats que restaven en aquells ignominiosos camps. Es va oferir als presoners la possibilitat de tornar a Espanya o d'integrar-se a la Legió Estrangera o bé a les Companyies de Treballadors Estrangers que es començaven a constituir per tal de fer construccions amb finalitats defensives.

Alhora a Espanya la situació esdevé complicada. La repressió que les noves autoritats havien començat contra tota aquella persona que no tingués simpatia cap al nou règim i la denúncia als que havien marxat, dibuixava una nova situació, marcada per la revenja i materialitzada en la Causa General, en els Consells de Guerra, en la llei de Responsabilitats Polítiques, en els tribunals per a la repressió contra la Maçoneria i el Comunisme, i d'altres mecanismes propis del "Nuevo Estado" franquista.

A Sitges, com arreu, les noves autoritats establiren el control de tot: purguen els treballadors municipals, controlen els àmbits públics i ho intenten amb els privats. Amb la complicitat de les persones favorables al nou règim, tot allunyament de l'ortodòxia imperant és proscrita.

Començava un llarg silenci.

L'EUROPA D'ENTREGUE- RRES I L'AS- CENS D'ADOLF HITLER

Des del final de la Primera Guerra Mundial la situació política havia esdevingut favorable per al sorgiment d'ideologies que conduïren els anhels i la ràbia que part de la població d'Europa estava covant. Els enfrontaments entre extremistes facilitaren el sorgiment de nous actors, els agitadors polítics.

Adolf Hitler a Alemanya i Benito Mussolini a Itàlia els aconseguiren canalitzar i es van fer amb el control dels seus partits polítics, extremistes i ideològicament radicalitzats.

Ambdós iniciaren una forta cacera cap a tot enemic de la seva concepció política; comunistes, jueus, gitanos, socialistes. La persecució de l'enemic esdevé ara una política activa emmascarada amb polítiques efectives a curt termini que enlluernen la població.

Un clar exemple d'això serà l'assetjament i la caiguda de la República de Weimar, amb l'embat del nou partit nacionalsocialista encapçalat per Adolf Hitler, que en pocs anys passarà de ser un polític de segona fila a convertir-se en el *Führer*.

Hitler va assolir el govern l'any 1933 i a partir d'aleshores reclamarà més poders que li permetran acabar amb els adversaris. Ràpidament es farà amb atribucions polítiques que aniran més enllà de les que mai hom pogués sospitar. Un procés que culminarà en la conversió d'un estat constitucional en un de marcadament totalitari, i es materialitzarà en la constitució del III Reich.

Convertit en Cancellier i amb el país a les seves mans, Hitler presentà un projecte expansionista per a Alemanya. Inicialment annexiona el Sarre i la Renània, i davant la inacció de la Societat de Nacions envaeix Àustria i Txecoslovàquia.

Gràcies a l'entesa de no agressió signada entre Alemanya i Rússia (pacte Ribbentrop-Molòtov) ambdós països es van repartir Polònia, i Rússia s'annexionà Estònia, Letònia i Lituània. El pacte donà a Hitler carta blanca per a l'acció que comportarà l'inici de la guerra. L'1 de setembre de 1939 les forces de la *Wehrmacht* (nom de les forces armades alemanyes entre 1935-1945) envaeixen Polònia. La guerra havia començat.

Davant aquesta situació de guerra, aquells republicans espanyols que sortits dels camps d'internament del sud de França s'havien integrat a les Companyies de Treballadors Estrangers seran ara, un cop comenci el conflicte, destinats a construir fortificacions defensives i a reforçar la línia Maginot -fortificacions construïdes a França en la frontera amb Bèlgica, Luxemburg, Alemanya, Suïssa i Itàlia. D'altres, començada la guerra, s'allistaran a la Legió Estrangera per lluitar contra el feixisme -és el cas del sitgetà Rossend Ferret i Bertran (a) *Pauleta*, qui després de lluitar al nord d'Àfrica contra els alemanys entrarà a París formant part de la *La Nueve*, la companyia que alliberarà la capital francesa. I encara d'altres, que havien aconseguit establir-se lliurement a França, seguiran lluitant i s'incorporaran a la Resistència.

ELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ I EXTERMINI

El règim totalitari nazi trobà en el sistema de camps de concentració la possibilitat de recloure i eliminar no només tota dissidència, sinó també tota diferència.

Els primers camps van ser creats just quan Hitler va accedir a la cancelleria amb l'eufemisme de voler reeducar els descarrilats pel marxisme. Aviat, però, i en virtut de la política de persecució activa de l'enemic de la pàtria, el III Reich començà a tancar-hi tota persona sospitosa d'entorpir el seu objectiu. Si inicialment foren reclosos els funcionaris simpatitzants amb el comunisme, no trigaren a fer-ho extensiu a totes aquelles persones acusades de comportament anormal. El Reich havia trobat en aquests llocs la solució per acabar amb tots els elements de la societat que veia desfavorablement.

A partir de 1934 se sistematitza el seu funcionament i apareixen nous camps, que s'estendran entre 1939 i 1942 per tota l'Europa ocupada. Amb l'inici de la guerra els camps es multipliquen i en ells hi van a parar milions d'europaus de signes ben diferents: jueus, comunistes, homosexuals, gitanos, testimonis de Jehovà, gent amb discapacitat física o psíquica..., i a partir d'aquell moment també presoners de guerra d'arreu d'Europa i membres de la Resistència. És a dir, tota persona que distorsionés la puresa alemanya o que pogués entorpir el creixement de la nació.

Els presoners capturats en accions de guerra o en les ràtzies contra la població civil són enviats inicialment a camps d'internament provisional anomenats *Stalags*. Allí alguns d'ells encara gaudiran d'algun avantatge en la seva condició de presoners militars, però el seu futur estava pràcticament decidit. La gran majoria d'ells seran finalment enviats als camps de concentració alemanys controlats per la policia política, les SS.

En entrar als camps, els presoners perdien la seva personalitat. El seu nom era substituït per un número. Condemnats a treballar fins a l'extenuació, en ínfimes condicions alimentàries, mèdiques i higièniques, molts d'ells hi trobaren la mort. Algunes d'aquestes feines, de les quals les SS se'n beneficiaven econòmicament, eren fetes per grups de presoners fora dels camps, en els anomenats *kommandos*. Amb el temps, les feines i els *kommandos* van augmentant, es van dispersant, i van apareixent nous subcamps dependents d'un de referència.

Avançada la guerra, des de mitjans de 1942, alguns d'aquests camps n'adaptaran els objectius. De camps de degradació i mort pel treball, passaran, per necessitat de la guerra, a convertir-se en camps on el treball dels interns és vital per a la indústria de guerra. Un treball, el dels presoners, on sovint arribaran a jugar-se la vida intentant frustrar, mitjançant sabotatge, la fabricació de material bèl·lic.

Tanmateix, el 20 de gener de 1942 havia tingut lloc la conferència de Wansee (prop de Berlín), on es reuniren autoritats nazis per reorganitzar la "Solució Final". Si bé des de mitjan 1941, les tropes alemanyes havien iniciat l'extermini de la població jueva al front oriental mitjançant assassinats massius, ara les cambres de gas dels camps de concentració aniran prenent el relleu. Aproximadament sis milions de jueus foren assassinats, o bé gasejats als camps o bé executats per armes de foc, un genocidi que es donaria a conèixer més endavant com a Holocaust (o Xoà en hebreu).

ELS PACTES ENTRE L'ESPANYA FRANQUISTA I L'ALEMANYA NAZI

Ja des de l'inici mateix del conflicte espanyol el bàndol feixista comptà amb l'ajuda material i econòmica de l'Alemanya del III Reich. És gràcies al seu suport que les forces marroquines de l'exèrcit franquista creuen, l'agost de 1936, l'estret de Gibraltar. I és, en part, gràcies a aquest suport material que s'ha d'entendre l'avançament territorial de l'exèrcit feixista durant el conflicte.

Els insurrectes espanyols i Alemanya conformaren una aliança, on, a la pràctica, Espanya esdevenia un banc de proves per a les innovacions tècniques de l'exèrcit alemany. Un clar exemple és la destrucció de la població de Gernika per part de l'aviació de l'alemanya legió Còndor.

Amb l'ocupació de França el 1940 per part de l'exèrcit alemany, molts dels republicans espanyols integrats en les Companyies de Treballadors Estrangers en terra francesa, o simplement establerts lliurement en aquell país, seran detinguts i reclosos com a presoners de guerra en camps sota supervisió alemanya, els coneguts com a *Frontstalags* o *Stalags*.

Però la seva condició de "presoners de guerra" va acabar el 25 de setembre de 1940. Aquest dia la Gestapo informa al III Reich que els republicans espanyols perdien la condició de presoners de guerra i passaven a ser *Rotspanienkämpfer*, i per tant ja no podien acollir-se al dret de "presoners de guerra" de la Convenció de Ginebra de 1929. Així mateix perdien la condició d'espanyols i passaven a ser considerats apàtrides. Per tot això passaven a dependre de la Gestapo i les SS, i a més podien ser deportats als camps de concentració nazis. Aquesta ordre comptà amb el vist i plau del ministre d'assumptes exteriors de la Dictadura franquista, Serrano Súñer i el mutisme del govern de Vichy.

El desinterès per part de les autoritats espanyoles cap als detinguts per la policia alemanya arribà a situacions deplorables, com la del comboi dels nou cents vint-i-set espanyols republicans que sortí d'Angulema (Dpt. Charente, França), i fou finalment deportat, davant la inacció de les autoritats espanyoles que no contestaren els insistents requeriments fets per part de les autoritats alemanyes.

Gairebé nou mil presoners d'origen espanyol seran enviats, en virtut de la seva condició atribuïda d'apàtrides, a diversos camps de concentració: Buchenwald, Dachau, Sachsenhausen, Ravensbrück, Flossenbürg. I sobretot a Mauthausen, on uns set mil presoners republicans coneixerien l'horror, i molts hi trobaren la mort.

Allí foren coneguts com a *Rotspanier* (rojos espanyols), i identificats amb un triangle de color blau d'apàtrida i la S d'*spanier*.

SITGETANS

ALS CAMPS

NAZIS

L'ENTRADA ALS CAMPS

Molts són els testimonis que han tractat la dura realitat de la deportació als camps nazis. Tant autors forans, com espanyols, catalans i fins i tot el testimoni que el sitgetà José Egea recollí en un petit llibre, ens parlen de l'horror, la crueltat i la presència constant i a tothora de la mort. Gràcies a tots aquests testimoniats sabem el nivell de barbàrie a què pot arribar el ser humà.

Gran part dels fugits d'Espanya a rel del final de la guerra civil acabaren internats en els camps de refugiats del Sud de França. Allí conegueren la misèria i el maltractament de les autoritats franceses. El dia a dia dels camps era marcat per la recerca de material per poder construir-se o millorar la seva "cabanyeta", escriure als familiars i recollir el menjar que els donaven des de l'exterior. Tanmateix també s'establiren relacions d'amistat que perdurarien amb els anys. De la duresa de l'estada als camps francesos foren testimonis molts sitgetans fugits en acabar la guerra civil. Testimonis com el d'en Jordi Robert i Ferret (a) *Tirano* que recollí en breus textos poètics son mostra del patiment d'aquells dies.

No només a França es patí aquell dolor. Les autoritats col·laboracionistes franceses crearen també camps d'internament més enllà del seu propi territori. Al nord d'Àfrica es crearen diversos camps, el més conegut de tots Djelfa (Algèria) on va restar internat durant tres anys l'Agustín Roa Ventura, qui en ser alliberat per les forces aliades, s'enrolà en el Royal Pioneer Corps de l'exèrcit britànic, amb el qual lluità fins al final de la guerra.

D'entre els gairebé nou mil espanyols deportats als camps de concentració i extermini nazis, almenys onze persones eren sitgetans de naixement o havien arrelat a Sitges. D'ells la majoria -nou-, van ser deportats al camp de Mauthausen, el que més espanyols acolliria -més de set mil. Només un va sobreviure a aquell horror.

Altres dos van ser deportats al camp de Buchenwald, per bé que cap al final de la guerra serien traslladats a d'altres camps. D'aquests, un va aconseguir sobreviure.

Us oferim un recull de dades extretes de diversos documents que permeten, si sabem llegir entre línies, veure el que no es pot expressar en paraules: por, dolor físic i psicològic. I que parlen, sense dir-ho, de dolor davant un company assassinat, de la gana, molta gana, i la desesperació: nits d'insomni, pallisses, treballs inhumans, llargues marxes, inacabables hores plantats esperant ordres dels SS damunt la neu, sota un fred glaçat, amuntegant en barracots on es dormia apilat i capiculat, malalts que no volien anar a la infermeria per por de la injecció de benzina, persones que eren objecte d'experiments surrealistes, gent gran i malalts, declarats com a "no aptes" i duts a camps com el de Gusen o el castell de Harteim per exterminar-los i dur-los als funestos crematoris.

Però alhora també permeten adonar-se que conegueren de primera mà el significat de la solidaritat cap al més feble, l'intent etern d'amagar les febleses d'uns i altres, i l'ajut en forma de menjar cap aquell que més ho necessitava.

Les seves vides, amb independència del que havien fet fins aquell moment, són una petita part del sacrifici per la llibertat de tothom, per la nostra llibertat.

LES COMPANYIES DE TREBALLADORS ESTRANGERS

Els republicans espanyols arriben als camps nazis a través de dues vies ben diferents. La gran majoria ho fa a través de la seva detenció com a membres de les Companyies de Treballadors Estrangers i previ pas pels camps d'internament coneguts com *Stalags*. Una minoria ho fa després d'haver estat detinguts com a membres de la Resistència, igualment amb pas previ pels *Stalags*.

L'allistament en les Companyies de Treballadors Estrangers fou per la majoria dels republicans reclosos als camps francesos l'única manera de sortir d'allí. Agrupats en regiments de dos-cents cinquanta homes sota el comandament d'un militar francès es dedicaren a fer o reforçar obres defensives davant l'amenaça alemanya. Fins que començada la guerra es converteixen en objectiu militar.

En ser detinguts per la *Wehrmacht* són fets presoners i poden gaudir inicialment de certs beneficis en la seva consideració de presoners de guerra. La gran majoria d'ells, però, acabaran sent enviats al camp de Mauthausen, a Àustria.

El sitgetà José López Martínez ho feu en el primer comboi de republicans arribat a Mauthausen, l'agost de 1940.

José Egea García, José Egea Pujante, Tomás Iglesias i Enric Miralles entren a Mauthausen junts, en el mateix comboi, el 27 de gener de 1941.

LA RESISTÈNCIA

Una minoria de deportats d'origen espanyol arriben als camps de concentració després d'haver estat detinguts com a membres de la Resistència a França. Són membres del Maquis, voluntaris coordinats que fan accions de sabotatge i violència, de manera poc organitzada inicialment i ja més preparada després, que aconsegueixen enfrontar-se a les forces alemanyes i col·laboracionistes.

El seu camí cap als camps és diferent. Detinguts en les ràtzies que contra la població civil fa la Gestapo cercant membres d'aquesta Resistència, passen per diferents *Stalags* quan ja la guerra està avançada, cosa que explica que la seva estada als camps de concentració fos força més curta.

Jaume Daví i Joan Abella, són un exemple d'aquesta via d'entrada als camps. Entren a Buchenwald en el mateix comboi, el 19 de gener de 1944.

SEBASTIÀ ARNAN DOMINGO

Sitges 10/5/1895 - Gusen 30/6/1941

Nascut a Sitges, de família de mariners -de jove havia format part de la tripulació del bot salvavides-, Sebastià es vinculà professionalment a la indústria del calçat, arribant a ser cap del Sindicat Únic de Constructors de Calçat.

Conegut pel renom familiar *dimoni vermell*, Sebastià era el gran de vuit germans. Sempre va mostrar interès per les qüestions socials i polítiques del país, enteses des d'una vessant obrerista.

Militant del BOC (Bloc Obrer i Camperol) va ser empresonat pels fets del 6 d'octubre de 1934. En formar-se el POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) el 1935, Sebastià esdevingué un activista i líder local.

Durant els primers mesos de la guerra es va veure immers en accions contra elements conservadors locals. Director durant la guerra de la publicació *Front*, òrgan del POUM a Sitges, esdevé també cap de la cooperativa obrera del calçat el 1938, pertanyent a la CNT-FAI.

Casat amb Rosario Pérez Martí, va tenir dos fills, la Teresa i en Sebastià. Vivien al carrer de la Carreta número 25. La seva filla Teresa, també militant del POUM, va ser jutjada i empresonada en acabar la guerra.

Exiliat a França al final de la guerra civil, després del seu pas pels camps del Sud de França, entrà a formar part en una de les Companyies de Treballadors Estrangers, potser en la número nou, o la cent disset.

Detingut pels nazis no sé sap ben bé si a Dunkerque el 4 de juny de 1940, o bé a Bray-Dunes el 6 de juny, és portat a l'*Stalag VIII-C* a Sagan (Polònia) i després al XII-D de Trèves (Alemanya) on quedarà registrat amb el número 55629.

D'aquest camp de presoners de guerra sortirà el 22 de gener de 1941 amb un comboi que duia set cents setanta-quatre republicans més. Sebastià arribà a Mauthausen el 25 de gener de 1941, on es convertirà en el deportat 4159. Poc després, i segurament amb una salut ja malmesa, és traslladat a Gusen el 17 de febrer on entrarà amb el número 10579, instal·lat al barracot número 18.

Sebastià morirà el 30 de juny de 1941, serà el primer dels sitgetans que perd la vida en aquells camps. També era el que tenia l'edat més avançada.

KL MAUTHAUSEN 4159

KL GUSEN 10579

MANUEL GARCIA CRESPO

Sitges 1/4/1914 - Gusen 29/1/1942

Nascut a Sitges, poques són les dades que d'ell es tenen.

A Sitges exercia de xofer i els documents alemanys anoten la professió de motorista i mecànic.

Formava part de les Companyies de Treballadors Estrangers quan va ser detingut. Fou internat a l'*Stalag* Wehkreis XVIII-C a Salzburg, amb el número 317.

D'allà va ser traslladat el 9 de setembre de 1941 amb quaranta presoners més a Mauthausen.

Arribà a Mauthausen l'11 de setembre de 1941 on es converteix en el presoner número 4923. L'octubre de 1942 va ser traslladat al barracot 32 de Gusen, amb el número 13918.

Manuel Garcia moria a Gusen el 29 de novembre de 1942.

KL MAUTHAUSEN 4923

KL GUSEN 13918

JOSÉ ANTONIO EGEA PUJANTE

Aljúcar (Múrcia) 27/1/1921 -
Villamayor de Gállego (Saragossa) 18/10/2010

José Antonio Egea Pujante va néixer a Aljúcar, el poble dels pares, José Egea García i Josefa Pujante Sánchez. El matrimoni ja vivia a Sitges quan esperaven en José, però la Josefa va voler anar a infantar al costat de la seva mare, per tant viatjà a Aljúcar on va néixer en José. Ben aviat tornaren a Sitges.

José Antonio va anar a l'escola pública de la qual n'era director Prudencio Santolaria. I en acabar l'escolarització anà a treballar a la fàbrica de sabates Termes (situada a l'actual parc de can Bóta).

El 18 de juliol de 1936 en José tenia 16 anys i era militant de les Joventuts de la CNT i com molts d'altres cenetistes decidí allistar-se per anar a combatre el feixisme. El pare però no li ho va deixar fer.

Va ser l'any 1938, amb 17 anys llargs quan va ser cridat per l'exèrcit republicà, formant part de la segona lleva del biberó. Primer l'enviaren a Arenys de Mar a fer la instrucció i d'allà anà al Prat de Llobregat amb la 103ª divisió.

Amb l'entrada de l'exèrcit franquista a Barcelona explica Egea que ell i altres soldats van fugir cap al Montseny, però abans d'arribar-hi van ser detinguts a Olot. José, però, va escapar-se. Un dia de febrer travessava la frontera per Le Boulou.

El 9 de febrer entrava al camp francès d'Argelers. Allí es retrobaria amb altres sitgetans i amb el seu pare. Al camp patiran els maltractes dels senegalesos i les males condicions de l'improvisat camp de refugiats.

Després de rebutjar la proposta del govern francès de retornar a Espanya, els dos Egea, Carles Fransoy i Tomás Iglesias s'enrolaren en la Companyia de Treballadors Estrangers número XI, destinada a La Condamine (l'Alta Provença) a construir carreteres que anaven als cims de l'engorjat del Parpillon (Hautes-Alps). Hi arriben el 24 d'abril de 1939. La companyia estava formada per dos-cents cinquanta espanyols. Quan va arribar l'hivern, abandonaren el campament per por de quedar colgats per la neu i van anar al poble de Le Châtelar. A la primavera, el destí fou Noveant (Alsace-et-Lorraine) on ajudaren al 40è Regiment d'Enginyers a construir nous ponts durant dos mesos.

Per una carta de Tomás Iglesias a la seva dona, datada el 27 de febrer 1940 a Gorze, sabem que José encara era amb ells, *el hijo de Egea no puede marchar, no hay expediciones...* La carta no diu res del pare per la qual cosa es pot pensar que es trobaven en llocs diferents. Fins que en veure passar en retreta els primers soldats belgues, es traslladaren a Épinal i d'allà a Belfort.

El 22 de juny de 1940 va ser capturat i empresonat al *Fronstalag* 140 de Belfort. Egea diu que el 22 de gener de 1941 és dut a l'*Stalag* XI-B, situat a prop de Fallingbostel (Baixa Saxònia) i internat amb el número de matrícula 87538. Allí retrobaria de nou el pare. Junts, el 25 de gener puguen al comboi que els ha de dur a Mauthausen. Amb ells hi van mil quatre-cents setanta-nou republicans, un viatge que durà tres llargs dies. Entraven al camp el dia que José complia 20 anys (el 27 de gener de 1941). Com el pare, és instal·lat al barracot número 15, on hi roman quan el pare és traslladat al número 13.

Egea explica en el seu llibre les distintes feines que va fer des que entrà al camp fins 1943: primer, diu, va col·locar pedra en lloc d'asfalt; després i durant dos dies, l'enviaren a la pedrera, la famosa pedrera dels cent vuitanta-sis graons. La tercera tasca fou carregar camions i la quarta arreglar carreteres.

L'any 1943, els SS van separar uns quants homes per anar a fer de paletes al *kommando Steyr*, on havien de construir bancs de prova de motors d'aviació. Egea recorda que allí va rebre una mica d'ajuda d'un treballador civil i de l'amic, diu, Josep Borràs, que feia d'intèrpret, però també topà amb els kapos coneguts amb els àlies de, *Putà* i *Popeye*. L'abril de 1945 els presoners de Mauthausen foren obligats a marxar a peu cap a Gusen on tornà a treballar en una pedrera.

Al camp no es lliurà de ser castigat i rebé vint-i-cinc fuetades quan va ser enxampat robant pastanagues. José va arribar a pesar trenta quilos.

El 5 de maig de 1945 Mauthausen era alliberat. Els supervivents van ser traslladats en tren a Villa Don Quijote, a Tolosa de Llenguadoc. Egea ens diu que un dia mentre anava a la piscina va trobar la filla de Francisco González Gutierrez, (a) *Paco el Caliqueño*, destacat dirigent de la CNT i de la FAI i president del comitè de les milícies antifeixistes de Sitges, exiliat a França des de 1939 i llavors va anar a viure amb ells. De Tolosa el van enviar a París on finalment li lliuraren passaport francès.

L'any 1947 s'instal·là a Tolosa de nou i treballà de paleta a *Entreprise du sud*, fins que, i gràcies als avals que aconseguí la mare de l'alcalde Felip Font, la primavera de 1948 retornà a Sitges. En José Antonio es va casar el 27 de gener de 1949, el dia del seu aniversari, amb Encarnació Martínez i va mantenir el seu darrer ofici de paleta. El matrimoni va tenir dos fills: José i Elisabet Egea Martínez.

Josep Egea Pujante va viure a Sitges fins l'any 2003 que anà a viure a Villamayor de Gállego (Saragossa), allí morí a l'edat de 89 anys, el 18 d'octubre de 2010.

Egea és cofundador de l'*Amical de Mauthausen* i altres camps i va explicar en debats i conferències l'horror dels camps nazis. Ha estat un home compromès, fidel a la promesa que es varen fer els exdeportats de *Mai més*.

KL MAUTHAUSEN 4159

KL GUSEN 10579

JOSÉ LÓPEZ MARTÍNEZ

Sitges 1/2/1913 - Gusen 11/9/1941

Nascut a Sitges el 1913, fill de Victoriano López Herraiz i Avelina Martínez, vivia amb els seus pares a la Platja de Sant Sebastià. Ara bé, en el certificat de defunció hi consta l'adreça de Barcelona, carrer de la Marina 117.

Format com a enginyer. En el llistat del document *Nomenserzeichnis der Sapien-emigraten, Mauthausen* datat el 6-9 d'agost de 1940 consta com a estudiant i en el *Tod fallsaufnahme* (certificat de defunció) l'ofici ja consta com a enginyer.

El document de defunció diu que el jove José era solter (*ob ledig*).

Desconeixem com va fugir d'Espanya, tampoc sabem del cert en quina Companyia de Treballadors Estrangers s'incorporà (la 15, la 101 o la 103). Per la lectura dels documents que parlen de López Martínez, es dedueix que part d'aquestes tres Companyies va ser capturada entre el 20 i el 25 de maig de 1940 a Amiens i la resta a finals de maig-principis de juny al *Departament du Nord-Pas de Calais*.

Els presoners els dugueren als *Stalags*: XII-A Hohenfels-Oberplaz (nord-est de Nuremberg) i VII-A Moosburg (Alta Baviera). López rebia el número de presoner 40496.

El 5 d'agost d'aquell mateix any va sortir amb el comboi que portava tres-cents noranta-vuit republicans espanyols a Mauthausen. L'endemà hi entrava esdevenint el número 3164, definitivament perdia la seva identitat.

José López formà part del primer comboi de republicans espanyols a arribar a Mauthausen el 6 d'agost de 1940.

Gràcies al testimoni del deportat vilanoví Antoni Sánchez sabem que dins del camp tingué relació amb altres deportats de Vilanova i la Geltrú.

El 24 de gener de 1941 és traslladat a Gusen, on morí l'11 de setembre d'aquell any amb la matrícula de deportat 9382.

KL MAUTHAUSEN 3164

KL GUSEN 9382

JAIIME SÁNCHEZ GONZÁLEZ

Sitges 22/12/1907 - Mauthausen 8/5/1942

Nascut a Sitges, poques són les dades que d'ell es tenen. Ferrer de professió, apareix com a solter. Durant la guerra exercí de guàrdia d'assalt, probablement va ser aquest el motiu que l'empenyé a prendre el camí de l'exili.

Malgrat no haver-hi dades del seu pas per les Companyies de Treballadors Estrangers, tot sembla indicar que en va format part.

Fet presoner entrà a l'Stalag VII-A a Moosburg, a prop de Múnic, amb el número 14851.

El 31 d'agost de 1941 entrà a Mauthausen on se li assignà el número 5013.

L'octubre de 1941 anà a la infermeria del camp.

Va morir el 8 de de maig de 1942 al mateix camp de Mauthausen.

KL MAUTHAUSEN 5013

JAUME DAVÍ LUNA

Barcelona 11/5/1919 - Lloc i data desconeguts

Fill de Jaume Daví Mañosa i la seva primera muller Flora Luna Pelliser, havia nascut a Barcelona, però des de petit la família es reagrupà i s'instal·là a Sitges.

Jaume serà uns dels joves sitgetans incorporats a l'anomenada Lleva del Biberó (la de 1940). Els joves foren reclutats a finals d'abril de 1938 i en Jaume es va incorporar a l'exèrcit republicà el 18 de maig de 1938.

Al poc temps d'estar al front i empesos per les forces franquistes, la seva unitat es disgregà i acabà passant a França, on Jaume va ser reclòs en un dels camps d'internament del sud del país. Jaume aconseguí sortir del camp en ser reclamat pel seu oncle Josep Daví, resident a França, i anà a viure amb ell.

Amb l'inici de la guerra amb Alemanya l'oncle és mobilitzat per l'exèrcit francès, i en Jaume va entrar a formar part de la Resistència, probablement a través del Maquis. En aquest període es naturalitza francès i passa a dir-se Jacques Daví.

Jaume apareix vinculat a la cadena d'evasió Sabot i a la xarxa Sainte-Jeanne, formada gairebé únicament per catalans, que operava al voltant de la petita població de Vallmanya (el Conflent), on donaven cobertura a evadits belgues i els ajudaven a creuar la frontera pirinenca amb Espanya.

L'11 de novembre de 1943 Jaume és detingut en el curs d'una operació contra aquesta xarxa.

Traslladat a París a primers de 1944, Jaume és internat a l'Stalag de la Compiègne. El 17 de gener de 1944 fou enviat cap al camp de Buchenwald, juntament amb dos-cents cinquanta-dos republicans espanyols més, entre els quals hi havia el també sitgetà Joan Abella, segurament conegut seu, en ser tots dos joves de Sitges i haver estat el pare de Daví vivint a dispesa a casa del pare d'en Joan Abella.

Arribat a Buchenwald el 19 de gener de 1944 li fou assignat el número de presoner 41111 i quedà adscrit al barracot número 52. El 13 de març de 1944 és traslladat al camp de Dora-Mittelbau, camp annex al de Buchenwald, on a la fàbrica subterrània de Mittelwerk s'hi feien motors d'avions, i els coets V2 i V1.

La documentació conservada ens diu que quan Daví va arribar a Buchenwald duia una maleta amb roba (pantalons, un parell de mitjons...) llibres i un rellotge amb corretja de cuir. També s'anotà el motiu pel qual és empresonat: polít (política) i l'ofici del jove: *arbeiter* (obrer).

El 29 de desembre de 1944 és hospitalitzat a la infermeria del camp per una ferida en un genoll. Un informe parla de la seva afecció i del tractament que rep.

El camp de Dora-Mittelbau fou alliberat l'11 d'abril de 1945 per l'exèrcit dels Estats Units. Uns dies abans els nazis havien ordenat la seva evacuació i organitzat una de les anomenades marxes de la mort per desmantellar el camp, traslladant els presoners cap al nord. És probable que Jaume Daví en formés part. Quan el 1r Exèrcit dels Estats Units entrà al camp de Dora-Mittelbau només hi quedaven els malalts i cadàvers vivents.

L'alta mortalitat en aquestes marxes de la mort fa creure que Jaume morí en un d'aquests desplaçaments.

El seu pare Jaume Daví Mañosa, a les seves memòries comenta la possibilitat que encara fos enviat al camp de Ravensbrück, i que allí fos alliberat per l'exèrcit soviètic.

Sigui com sigui Jaume Daví va desaparèixer, probablement en una de les marxes de la mort, sense que mai més se'n sabés res d'ell.

El seu pare escriurà anys després: "El fet més dolorós després de 25 anys d'espera, és que ja s'ha esvaït tota mena d'esperança de retrobar-lo."¹

Un expedient al *Service Historique de la Défense* (GR16P 160180) porta el seu nom.

¹ **La destrucció de l'Art Sacre Sitgetà. Memòries de Jaume Daví i Mañosa.** Blai Fontanals. Fragments d'Història. Ajuntament de Sitges. 2018

KL BUCHENWALD 41111

KL MITTELBAU-DORA 41111

MANUEL CALVENTÓS SÁNCHEZ

Garraf (Sitges) 25/12/1909 - Gusen 29/12/1942

Manuel Calventós va néixer al poblat de Garraf, pedania de Sitges, on treballava d'operari en una de les pedreres.

S'havia casat el 1935 amb Maria Elvira Lafarga, al jutjat de Sant Adrià del Besós, on deuria viure també la família de la dona. El seu pare, Francisco, era membre de l'Ateneu Federal de Sant Adrià del Besós.

Desconeixem per quins motius es va exiliar, ni quina fou la seva trajectòria vital fins a ser empresonat a l'*Stalag* XVII-B (Krems-Gneixendorf, Baixa Àustria) amb el número 29694. D'allà, el 19 de desembre de 1941 el dugueren a Mauthausen en un comboi sortit de Viena i integrat per tres-cents quaranta-un republicans. A Mauthausen se li assignà el número 5001.

Sabem que l'agost de 1942 és ingressat a la infermera per una ferida. Potser per això el 5 de novembre de 1942 fou traslladat a l'infern de Gusen, on moriria el 29 de desembre, amb el número de presoner 4174.

Rafael Mateos diu que: "A finals de l'any 1939 i principis de 1940, es produí la tornada dels joves que havien estat mobilitzats i de presoners. Sembla que van tornar tots els homes menys un operari de les pedreres que, possiblement per les seves idees polítiques, va acabar deportat en un camp de concentració nazi on malauradament es perd la seva pista¹". La referència ens permet assegurar que aquest "no retornat" fou en Manuel Calventós.

¹ *Història de Garraf*. Rafael Mateos Ayza.
Fragments d'història. Ajuntament de Sitges. 2003 pg. 146

KL MAUTHAUSEN 5001

KL GUSEN 4174

JOSÉ EGEA GARCÍA

Aljúcer (Múrcia) 4/2/1897 -
Castell de Hartheim (Àustria) 27/9/1941

José Egea García va arribar a Sitges cap al 1920 amb la seva xicota Josefa Pujante Sánchez també d'Aljúcer. Es van casar a Sitges. José ja coneixia el poble perquè havia vingut a treballar amb el seu pare a la pedrera de Garraf.

El matrimoni va tenir set fills. El gran, José Egea Pujante, fou igualment deportat a Mauthausen.

Instal·lats inicialment en una barraca al Poble Sec, posteriorment passen a viure a les cases d'en Silvestre (carretera de Barcelona). A l'inici de la guerra es traslladen a viure al carrer Sant Francesc, aleshores Francesc Ferrer Guàrdia, en una de les cases confiscades per les autoritats.

José Egea treballava a la fàbrica de can Fradera, a Vallcarca, però durant la República ho va fer a l'Ajuntament. Afiliat a la CNT, a l'inici de la guerra formà part dels representants de la fàbrica Fradera. Un mes després de constituir-se el primer Consell Municipal (28 d'octubre de 1936), José Egea esdevingué conseller (23 de novembre de 1936) representant la CNT, substituint Jacint Sastre Descarrega. Formà part de la comissió d'Economia i Hisenda.

Amb la caiguda de Sitges, el gener de 1939 la família marxà a Badalona. La por però els va fer tornar a Sitges, llevat d'en José i del fill gran que era al front. La resta de la família es tornà a instal·lar a les cases d'en Silvestre.

José Egea García marxà cap a la Jonquera. Entrava a la Catalunya Nord junt amb d'altres sitgetans (José Torres, Carles Fransoy i Tomàs Iglesias) el 9 de febrer de 1939 i eren internats al camp de refugiats d'Argelers. Allí en José es retrobà amb el seu fill.

El 24 d'abril de 1939 sortien del camp d'Argelers i passaven a formar part de la XI Companyia de Treballadors destinada a La Condamine (Alta Provença) a fer fortificacions, polvorins, túnels, casamates i condicionament de carreteres. S'hi estaran fins a l'arribada del fred i la neu. De La Condamine passaren al poblet de Noveant, situat a Alsàcia-Lorena per tal de reforçar la línia Maginot.

El 22 de juny de 1940 en José va ser capturat per la *Wehrmacht* a Belfort (regió de la Borgonya) i tancat al camp de presoners de guerra en el front (140 Belfort). D'allà va ser traslladat a l'*Stalag* XI-B a Fallingbostel (Baixa Saxònia) amb el número de matrícula 87538, on retrobà novament el seu fill José.

El 25 de gener de 1941 José Egea García sortia del camp de presoners de guerra junt amb mil quatre-cents setanta-dos republicans, un dels quals era el seu fill. El comboi arribà a Mauthausen el 27 de gener. Amb ells viatjava també l'escriptor Joaquim Amat-Piniella, que va sobreviure i fou un dels fundadors de l'*Amical de Mauthausen i altres camps*, i autor del llibre *KL Reich*.

A Mauthausen José Egea García esdevingué el número 6315. Pare i fill són destinats al barracot número 15. Però, passada la quarantena Egea García demanà canvi de barracot perquè, segons ens diu el seu fill, ambdós no podien veure com els pegaven sense poder-se defensar l'un a l'altre. Llavors José és destinat al número 13, el pitjor del camp.

El 8 d'abril del mateix any, José Egea Garcia va ser traslladat a Gusen, el seu número de matrícula fou el 11863. I de Gusen anà al castell de Hartheim, funest indret on enviaven els presoners malalts i els aplicaven "l'operació T4" (*Aktion T4*), és a dir l'eutanàsia.

José Egea Garcia fou gasejat el 27 de setembre de 1941.

El seu fill, que estava a Mauthausen, no ho va saber fins el Nadal de 1942.

KL MAUTHAUSEN 6315

KL GUSEN 11863

TOMÁS IGLESIAS IGLESIAS

Casas del Monte (Cáceres) 9/6/1903 - Gusen 8/1/1942

Tomás Iglesias, nascut a Casas del Monte (Cáceres), havia arribat a Sitges el mateix 1936. De solter vivia al carrer Francesc Ferrer i Guàrdia (actual carrer Sant Francesc) número 56, i posteriorment al carrer Sant Gaudenci. Treballava com a peó a la fàbrica de Ciments Fradera de Vallcarca. Afiliat a la CNT, en esclatar la guerra fou milicià de la FAI.

Embarcat en l'expedició comandada pel capità Albert Bayo per reconquerir les Illes Balears per a la República, després de la desfeta de la mateixa, torna a Sitges. Poc després Tomás s'incorpora a la columna Ortiz (CNT-FAI) i es trasllada a la zona de Casp.

El 18 de febrer de 1937 s'uneix en lliure unió amb Ana Carrión. Una unió celebrada pel Comitè de Defensa de Sitges. La parella va tenir una filla, que anomenaren Llibertat. Acabada la guerra civil el nom de Llibertat només li podien dir en l'àmbit familiar ja que la Dictadura franquista i l'església catòlica no el reconeixia, per la qual cosa obligaren l'Ana a canviar-li el nom i passà a dir-se oficialment Encarnación.

Poc abans d'acabar la guerra, Tomás Iglesias retornà a Sitges i intentà fugir amb tota la família, però els resultava molt difícil, i dona, sogra i filla tornaren a Sitges. Ell marxà cap a la frontera.

Sortí d'Espanya el febrer de 1939 amb d'altres companys sitgetans i fou confinat al camp de refugiats d'Argelers.

Sembla que la seva trajectòria va ser paral·lela a la dels Egea. Enrolat en la XI Companyia de Treballadors Estrangers a La Condamine, des d'on escriu una primera carta a l'Anita, el 3 de juliol de 1939, roman en aquest campament fins l'arribada del fred. En una altra carta del 17 de novembre comenta que ja fa dinou dies que estan colgats de neu. Entre el novembre i el febrer de l'any següent és traslladat a Gorze (Departament del Mosel·la) i des d'allà torna a escriure. La carta, datada el 27 de febrer de 1940, és força interessant perquè respon a una pregunta d'una anterior de l'Anita en què li deuria preguntar pel jove Egea. Iglesias li respon que es troba amb ell perquè no pot marxar ja que no hi ha expediciones a España. Per tant del grup de sitgetans que sortiren plegats del camp d'Argelers, romanen junts, almenys, Egea Pujante i Iglesias Iglesias.

Les darreres notícies que té d'ell la família són de l'abril de l'any 1940 des de Gorze, on els escriu una carta datada el 22-04-1940.

Entre l'abril i el maig possiblement va ser capturat i dut al *Frontstalag* 140 de Belfort (Borgonya). D'allí és traslladat a l'*Stalag* XI-B a Fallingbostel (Baixa Saxònia) amb el número de matrícula 86877.

El 25 de gener de 1941 sortí en un comboi cap a Mauthausen junt amb mil quatre-cents setanta-dos republicans més. Junt amb ell hi viatgen els Egea, pare i fill i el també sitgetà Enric Miralles.

Arribat a Mauthausen el 27 de gener, Iglesias esdevé el número de presoner 5991.

El 30 de juny d'aquell mateix any és traslladat a Gusen, on moria el 8 de gener de 1942.

Durant la seva estada a les Companyies de Treballadors Estrangers Tomás guardà sempre unes xocolatines que havia pogut arreplegar amb la intenció de poder donar-les a la seva filla Llibertat.

KL MAUTHAUSEN 5991

ENRIQUE MIRALLES RODÉS

Barcelona 8/10/1898 - Gusen 28/1/1942

Nascut a Barcelona. Sabater de professió, milità a la secció sitgetana de la CNT. Durant la Guerra Civil va marxar com a milicià voluntari al front d'Aragó.

Va tornar a Sitges i ocupà diversos càrrecs municipals representant la CNT. El 1937 presidia el Comitè Local i exercí de secretari del jutjat municipal.

Residia al Passeig Vilanova número 27, amb la seva germana Regina Miralles Rodés i els seus pares.

En acabar la guerra va marxar cap a França i en esclatar la segona guerra mundial s'incorporà a la Companyia de Treballadors Estrangers número 4.

Capturat el juny de 1940, probablement a Belfort, és internat al *Frontstalag* de Belfort, d'allí passà a l'*Stalag* XI-B a Fallingbostel, amb el número 87805.

El 25 de gener de 1941 és traslladat a Mauthausen amb mil quatre-cents setanta-dos republicans més, entre ells els Egea i en Tomás Iglesias. Arribà a Mauthausen el 27 de gener de 1941 on se li assignà el número de presoner 6643.

D'allà passà a Gusen el 21 d'abril de 1941 amb el número 12457, on morí el 28 de gener de 1942.

Enric Miralles i el també sitgetà Manuel Garcia Crespo moriren amb poques hores de diferència al mateix lloc.

KL MAUTHAUSEN 6643

KL GUSEN 12457

JOAN ABELLA BEL

Barcelona 8/7/1909 - Ramonville (França) 25/6/1976

Nascut a Barcelona, però amb la família ja instal·lada a Sitges, Joan Abella era fill d'Ambrós Abella, l'encarregat de la central elèctrica local.

De jove estudià al col·legi de Sant Josep. El seu interès per la tècnica el portà a treballar a la fàbrica de calçat Benazet com a mantenidor de maquinària. També feu de xofer: portava peix des del nord de la península.

Amic de l'Esquerra de Sitges, no sabem exactament quin paper jugà durant la guerra, tant sols sabem que és present al front, i que Antoni García Martínez el situa com a comissari polític durant els dies del conflicte.¹

Cap a finals de la guerra travessà la frontera i fou internat en algun dels camps de refugiats del sud de França, del qual aconseguiria sortir-ne gràcies a la reclamació que des de Cuba va fer d'ell el seu cunyat Albert Bartés.

Joan va refer la seva vida a Tolosa on va conèixer Georgette-Alice Berthoul, amb qui es casarà. El 1941 es nacionalitzà francès i passà a dir-se Jean Abella. A Tolosa va conviure amb altres exiliats sitgetans com Joan Santaló (el darrer alcalde republicà de Sitges) i la seva família, i l'Emili Martín Munté. Jaume Montserrat Ibáñez (gendre de Joan Santaló) recorda que la casa dels Santaló era un punt d'encontre, d'ajuda i també de suport a la resistència. Abella mentre va viure a Tolosa participava de les trobades.

En Jean i la Georgette foren actius membres de la Resistència durant l'ocupació alemanya a França. La petita botiga que regentaven a Tolosa va esdevenir un punt de contacte per a la Resistència.

El 2 de juliol de 1943 en Jean va ser detingut en l'operació *Meerschbaum* (escuma de mar) feta contra elements de la Resistència. Reclòs a París, va passar primerament al camp d'internament de la Compiègne, a la regió dels Alts de França.

Traslladat a Buchenwald el 17 de gener de 1944, hi entrà dos dies després. En aquell mateix comboi hi anava el també sitgetà Jaume Daví, juntament amb dos-cents cinquanta-dos republicans espanyols més. Allí Joan es convertirà en el presoner número 40749.

La vida al camp és dura, Jean rep pallisses que li malmeten un ronyó. Però aconsegueix tirar endavant gràcies a aconseguir entrar a treballar a la cuina del camp on, quan podia, "escopia" en l'entrepà del *kapos*.

Des de la seva situació a la cuina del camp Jean va ajudar d'altres presoners. La seva solidaritat serà coneguda per la família anys més tard, quan antics deportats de visita a Sitges contactaven amb la família Abella per tal de poder-li explicar i agrair l'ajuda que en Jean els havia donat durant els dies d'internament.

Jean també formà part del *kommando* Gustloff Werke II. Un *kommando* que treballava a la fàbrica d'armament que aquesta empresa tenia a tocar del camp de Buchenwald. Probablement pels seus coneixements de mecànica fou traslladat, poc abans del final de la guerra, l'abril de 1945, a Leitmeritz (Txèquia), un subcamp del de Flossenbürg, especialitzat en la fabricació de motors.

Desconeixem com va fugir del camp, si és que arribà a entrar-hi, -la família recorda un salt des d'un tren-, però el cas és que Abella és alliberat a Vetrusici (prop de Praga) a uns seixanta quilòmetres del camp, el 29 d'abril de 1945.

Joan Abella fou condecorat diverses vegades per les seves accions en la resistència i com a supervivent dels camps nazis. Desconeixem què, ni a qui va ajudar, però el seu paper durant els dies d'internament va ser segur molt important. El seu innegable esperit d'ajuda el mantingué acabada la guerra quan seguí oferint ajuda a qui la hi demanava, com el sitgetà Rossend Ferret (a) *Pauleta*, a qui donarà feina i allotjament a casa seva, a Tolosa.

Cap a l'any 1954, explica Lluís Curtiada, un grup de sitgetans anaren a Vilanova de la Raó i en aquest poblet del Rosselló es trobaren amb Joan Abella i Joan Santaló. Va mantenir relació epistolar amb Felip Font, durant anys alcalde de Sitges, qui l'informava de la situació real a Sitges.

Mort Franco, Joan tornà freqüentment a Sitges, on vivia al carrer Marquès de Montroig, per passar-hi les vacances.

Joan mantingué sempre viva la devoció per Sitges i els sitgetans.

França reconegué Jean Abella com un heroi de guerra i el seu enterrament a Ramonville, a prop de Tolosa, amb presència d'importants autoritats franceses, es va fer amb honors militars. Dos expedients al *Service Historique de la Défense*, un com a membre de les forces armades de l'interior (AC21P 695297), i un altre com a deportat (GR16P 1459), així ho certifiquen.

Malgrat això, el dolor que Jean havia patit durant el seu període d'internament als camps de concentració li havia fet perdre la fe en la humanitat. Molt reservat alhora de parlar d'aquests temes amb ningú, Joan no va voler tenir fills. Deia creure en Déu, però no en la humanitat.

KL BUCHENWALD 40749
KL FLOSSENÜRG 40749

TREBALLA- DORS SITGETANS AL III REICH

L'agost de 1941 Madrid i Berlín signaven un conveni pel qual un bon nombre de treballadors espanyols anirien voluntàriament a treballar a Alemanya, en el marc de devolució de l'ajuda donada al bàndol franquista per l'Alemanya de Hitler.

Aquests obrers s'afegiren als espanyols que havent estat reclutats forçadament entre els refugiats a França foren obligats a treballar pels nazis, bé a França o bé a la mateixa Alemanya, i també a d'altres grups d'espanyols que, detinguts a la França ocupada i ja empresonats, accediren a treballar per Alemanya per tal d'evitar els camps de concentració.

Aquests treballadors, forçats o no, que acabarien al servei de la indústria del Reich, conformen un dels aspectes més poc coneguts sobre espanyols a l'Alemanya nazi.

Es calcula que foren diverses les desenes de milers d'espanyols que van ser obligats a treballar tant en obres de defensa i fortificació com per a les fàbriques alemanyes que demanaven a les autoritats treballadors per suplir l'absència de mà d'obra local.

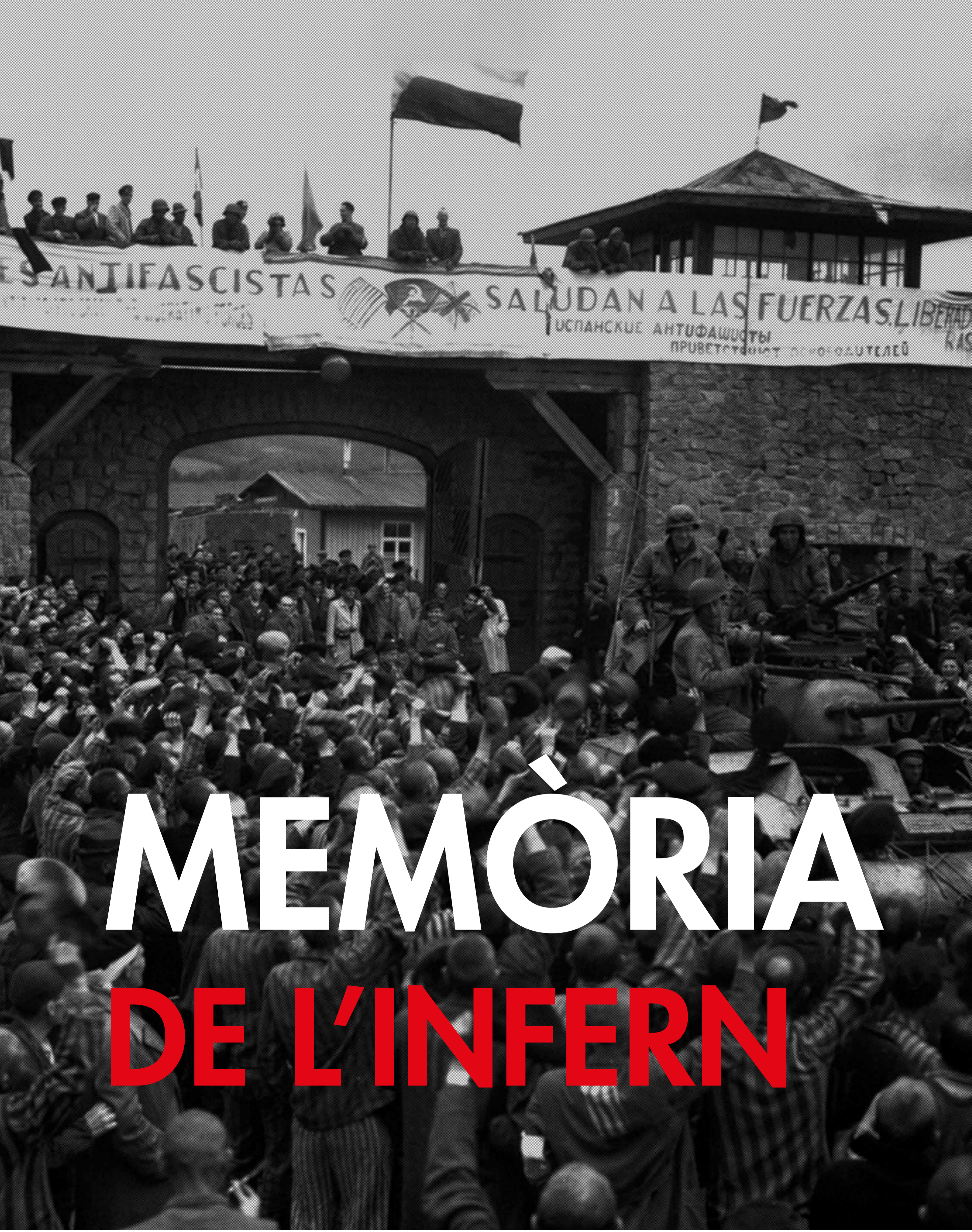
Sovint eren trets de les presons o dels *Stalags* on eren reclosos i obligats a treballar per al Reich. Aquest és el cas del sitgetà Ramón Silla Iborra (Sitges, 1897) (a) *Cul d'Angònies* i la seva dona Aurora Guillot Gustems (Sitges, 1903), que des de 1942 i fins 1944 ella, i 1945 ell, treballaren a la Turbinenfabrik Brucker, Kani & Co. a Dresden.

Fugits d'Espanya en acabar la guerra civil, on Ramón Silla havia tingut un paper destacat en la política local i en els fets violents a Sitges l'estiu del 1936, probablement foren internats en camps o presons on l'única manera de sortir era signant un contracte de treball a Alemanya, fet que els portaria a treballar en fàbriques d'armament, on tot i tenir la consideració de treballadors lliures, en realitat no ho eren pas.

Establerts a França en acabar la guerra, muntaren un taller de sabateria a Brignoles, juntament amb els seus cunyats Manuel Grossi i Teresa Guillot.

Un cas ben diferent és el del jove sitgetà Enrique Salafranca Rabassa (Sitges 1923). El seu cas és l'exemple de la migradesa en què quedà Espanya un cop acabada la guerra. El novembre de l'any 1941 s'inscriu voluntàriament per anar a treballar a Alemanya per tal d'incorporar-se a la iniciativa engegada per una organització creada expressament, la *Comisión Interministerial Para el Envío de Trabajadores a Alemania* (CIPETA), en la qual Espanya oferia productores a l'Alemanya del Tercer Reich en compensació per l'ajuda rebuda durant la Guerra Civil.

Per la documentació sabem que Salafranca treballà almenys a la Gera Technischen Werkstätten (2-12-41/25-8-42), a la fàbrica de components per l'aviació Arado (23-3-43/30-6-43), i a la Siemens (5-7-43/24-8-43).

MEMÒRIA

DE L'INFERN

LA FI DE LA SEGONA GUERRA MUN- DIAL I L'ALLIBE- RAMENT

La clau de volta va ser Stalingrad. La ciutat que duia el nom del dictador comunista, a la riba del riu Volga, va esdevenir el camp de batalla decisiu entre agost de 1942 i febrer de 1943. Carrer per carrer, edifici per edifici, a temperatures extremes, durant aproximadament cinc mesos, l'Exèrcit Roig aconseguia abatre l'alemany i revertir el curs de la guerra. Al front oriental la lluita va ser devastadora. Tanmateix, Stalin hauria d'esperar que els aliats desembarquessin a Normandia perquè a l'est s'alleugerís el pes de la guerra. El 6 de juny de 1944, les tropes americanes, angleses i canadenques desembarcaven a la costa francesa, en vuitanta dies arribaren a París i en sis mesos aconseguiren expulsar les tropes alemanyes de França i Bèlgica. El *führer* acabaria suïcidant-se al seu búnquer el 30 d'abril de 1945 i, entre el 8 i 9 de maig, els seus generals signaven la rendició incondicional. La guerra a Europa havia acabat, però al Pacífic encara no. Els dies 6 i 9 d'agost, l'exèrcit americà llançava sobre el cel d'Hiroshima i Nagasaki respectivament, dues bombes atòmiques que van causar la més gran deflagració coneguda en la història. Japó es rendia el 14 d'agost.

Es calcula que entre 1939 i 1945 van morir a Europa aproximadament trenta-sis milions i mig de persones per causes relacionades amb la guerra (l'equivalent a la població de França a l'inici del conflicte). Però el més significatiu és que, a diferència de la Primera Guerra Mundial, més de la meitat eren civils no combatents. El continent estava devastat i als supervivents els esperava una època de fam, malalties i desplaçaments migratoris, especialment a l'est. D'altra banda, en la recta final de la guerra, a mesura que els exèrcits aliats havien avançat cap a Berlín, descobrien els camps d'extermini nazi. Sabien de la seva existència, però l'horror que hi van trobar, superava en escreix molt més del que s'haguessin pogut imaginar. Al juliol de 1944, les tropes soviètiques havien arribat al camp de Majdanek, prop de Lublin (Polònia), i al llarg de l'estiu als de Belzec, Sobibor i Treblinka. Els alemanys havien intentat amagar les proves de l'extermini massiu, però les evidències eren irrefutables i el 27 de gener de 1945 els soviètics alliberaven el camp més gran de tots: Auschwitz. De mica en mica, s'anaren alliberant la resta de camps. Quan la guerra arribava a la seva fi, les tropes britàniques alliberaven Bergen-Belsen i Neuengame; i les tropes nord-americanes feien el mateix a Buchenwald, Dora-Mittelbau, Flossenbürg, Dachau... i Mauthausen el 5 de maig, l'últim camp a ser alliberat. Dos o tres dies abans, les SS l'havien abandonat i havia passat a estar sota vigilància de la policia de Viena. Allà, just abans que arribés la patrulla de l'exèrcit americà, els republicans espanyols pujaren a les torres i penjaren la pancarta de benvinguda que el pintor Francesc Teix havia preparat per rebre'ls: «Los españoles antifascistas saludan a la fuerzas liberadoras».

RETORN A CAP LLOC

Els camps havien estat alliberats i les persones que havien aconseguit sobreviure es trobaven envoltades de cadàvers i malalties endèmiques. Molts es trobarien que no tenien llar on tornar, especialment els jueus, sense béns ni feina i una societat que ja no era la seva.

Els republicans i republicanes espanyols tampoc ho van tenir fàcil. No podien tornar al seu país. Espanya restava sota el puny de ferro del dictador Francisco Franco.

Recordant l'alliberament de Buchenwald, Jorge Semprún escriuria: «He pensado en todo lo que se podría decir sobre estas dos palabras: regreso, repatriación. La segunda, obviamente, estaba desprovista de sentido para mí. En primer lugar, yo no había regresado a mi patria volviendo a Francia. Además, si llegamos hasta el fondo de las cosas, estaba claro que yo nunca podría volver a ninguna patria. Ya no había patria para mí. Y no la habría nunca. O habría muchas, lo que en el fondo sería lo mismo.»

Molts dels alliberats espanyols tornaren a França —on obtingueren per fi l'estatus de refugiats polítics—, però creien que podrien tornar a Espanya en qüestió de temps, creien que els aliats farien caure Franco, creien que acabarien d'escombrar els feixismes d'Europa, però ho cregueren erròniament.

Els aliats van decidir no actuar i, si bé la dictadura franquista restaria aïllada en un primer moment, amb l'inici de la Guerra Freda, acabaria sortint-ne airosa. El febrer de 1948 França reobria la frontera amb Espanya. L'aïllament tocava la seva fi.

L'any 1950 els EE.UU. acceptaven concedir crèdits a Espanya mentre l'ONU anul·lava la resolució amb què havia condemnat el règim quatre anys abans. A finals de la dècada dels quaranta, uns cent mil refugiats espanyols residien a França i, veient que la dictadura perduraria, molts decidiren quedar-s'hi mentre d'altres preferiren tornar de forma esglaonada.

Els refugiats que decidiren quedar-se a França (la gran majoria) gaudien d'una xarxa social molt forta, amb més de cent seixanta entitats polítiques i culturals, amb els seus butlletins i diaris, repartides sobretot al sud de l'hexàgon, molt polititzades, però també molt dividides.

Pel contrari, les persones que anaren tornant a Espanya es trobaren un país que encara vivia en la misèria, amb cartilles de racionament.

Es retrobaren amb els familiars que no havien marxat a l'exili, homes i dones que es podien haver assabentat (o no) de la mort dels seus éssers estimats mentre lluitaven per sobreviure en un ambient hostil.

Espanya era una immensa presó que encara perseguia i executava persones per motius de la guerra civil, un sistema que els vigilaria i que els tindria sempre sota sospita, amb casernes de la guàrdia civil on haurien de presentar-se freqüentment de forma obligada durant anys i amb un estigma social que arrossegarien durant tota la dictadura.

EL RECORD DELS CAMPS

L'any 1962 tenia un significat important per als republicans deportats. Per un costat, al camp de Mauthausen, s'hi erigia un gran monument en la seva memòria, fet per iniciativa dels deportats, la majoria residents a França i molts d'ells integrats a la Federació Nacional d'Internats, Resistents i Patriotes (FNDIRP). Per l'altre, perquè es fundà l'Amical de Mauthausen a Espanya.

Aquell any, el secretari general de l'Amical de París, Émile Valley, viatjà a Barcelona per fer efectiva l'entrega de tres mil pots de llet en pols al govern civil, donació feta per antics deportats francesos i espanyols per pal·liar les catastròfiques inundacions que havien tingut lloc al Vallès.

Aprofitant la seva estada, Valley i l'ex-deportat Joan Pagès organitzaren un sopar a Barcelona amb altres supervivents dels camps nazis per proposar la creació de l'Amical de Mauthausen. Malgrat que no va ser legalitzada fins a l'any 1978, naixia així la primera associació d'àmbit estatal que agrupava no només els antics i antigues deportades al camp austríac, sinó també la resta de camps nazis. Entre les seves funcions estava la de mantenir el record i en dates significatives, com el 14 d'abril (dia de la proclamació de la II^a República) o el 5 de maig (l'alliberament de Mauthausen) organitzar dinars de germanor. Un d'ells, el del 5 de maig de 1968, es va fer a l'Hotel Arcàdia de Sitges, on es reuniren seixanta-cinc membres de l'Amical i es repartiren triangles blaus amb la "S" blanca i "Mauthausen" a la part superior, amb lletres vermelles sobre un fons blanc.

Amb el temps s'encarregarien de difondre la memòria de la deportació, de gestionar les indemnitzacions de la República Federal Alemanya, d'iniciar campanyes en contra del racisme de l'extrema dreta, de la guerra i a favor dels Drets Humans. Publicacions com les de *K.L. Reich* (1963), de Joaquim Amat-Piniella, o més endavant, sobretot, el llibre de la periodista Montserrat Roig, *Els catalans als camps nazis* (1977), serviren perquè la societat conegués la realitat dels deportats i deportades republicans.

Viatges anuals al camp austríac -alguns amb participació de familiars de deportats sitgetans-, serviren per recordar i homenatjar els companys i companyes que no van sobreviure l'horror nazi, commemoracions que es feren presents també en nous monuments que s'aixecaren arreu de l'Estat espanyol a partir de 1983. Mentrestant, duien a terme una gran tasca de divulgació a través d'exposicions i xerrades a escoles i instituts perquè les noves generacions fossin coneixedores del seu passat.

Ja en el nou mil·lenni, en el context dels moviments per a la recuperació de la memòria històrica, apareixerien noves entitats (com Triangle Blau o l'Amical de Ravensbrück) i, empesos per les reivindicacions associatives, les diferents administracions públiques intentarien i intenten reconèixer la seva tasca i estendre el seu missatge -amb més o menys fortuna- a través de noves polítiques de memòria.

MAI MÉS

JOSÉ EGEEA PUJANTE, L'HOME COMPROMÈS AMB EL JURAMENT

**MAIG DE 1945, Gusen;
"Tranquilos todo a terminado"**

[Exèrcit EEUU, format per mexicans]

El més jove de la colla dels sitgetans que havia entrat al camp de Mathausen el 27 de gener de 1941, just el dia que feia vint anys, sentia aquestes paraules TODO HA TERMINADO. L'horror acabava, la guerra acabava. Esquelets vivents rebien les tropes aliades en cadascun dels camps nazis que des del gener al maig s'anaren alliberant.

José Egea deixava de ser el número 5894 per tornar a ser una persona amb nom i cognoms. El *Chiquillo*, com li deien els companys perquè era el més jove de la colla, sortia del camp deixant en "les pedres xopes de sang" dels cent vuitanta-sis graons companys que no havien pogut sobreviure. Ell sí, però "l'infern" no el va poder oblidar mai.

L'any 1947 s'instal·là a Tolosa de nou i treballà de paleta, l'ofici que li imposà un *kapo* l'any 1943 quan va ser dut a l'*Stayer* on feien bancs de prova de motors d'aviació, tot i que ell li deia que era sabater, però no hi hagué res a fer i fou paleta.

A casa però l'enyoraven i ell també tenia ganes de tornar, cosa que aconseguí després de fer-se amb els avals necessaris de l'alcalde Felip Font. José tornava a l'Espanya de Franco, a Sitges, a casa. I fidel a les dates assenyalades, com ens diu ell mateix, en José Antonio es casava un 27 de gener de 1949, el dia d'un altre aniversari seu, amb Encarnació Martínez, i va mantenir el seu darrer ofici de paleta.

Poques coses sabem d'aquests anys de retorn però de ben segur que aquella "neu de color roig" del camp de Gusen, la solidaritat del Barracot 10 on va conviure amb els gitans, les pallisses del *Popeye* i del *Putà*, el pes de les pedres a la Pedrera i la pèrdua del pare que romandrà per sempre més en l'aire del castell de Hartheim no els podia oblidar i quan va poder, van poder, els deportats fidels al jurament que van fer del "Mai més" van iniciar la seva tasca per visualitzar i explicar aquell horror.

I a partir de la fundació de l'Amical, l'any 1962, José Egea, Joan Pagès, Edmon Gimeno i d'altres companys van iniciar la seva gran tasca, malgrat que la Dictadura negava l'existència dels camps, negava la seva realitat viscuda. Foren anys de compromís invisible, de lluita clandestina, de silencis però també de tenacitat i el grup impulsor format per molts deportats amb Joan Pagès al capdavant no es cansaren mai, no tingueren mai un no per a explicar i recordar la seva experiència vital, per testimoniar els anys viscuts al camp.

Egea treballà colze a colze per explicar l'Horror, per mantenir viu el "mai més" en record de tots els homes i les dones que el compartiren, que el visqueren.

Un "mai més" que en el seu cas el portà a ser president de l'Amical i delegat a l'Aragó i sobretot alçà la veu allà on li demanaven que expliqués aquell horror, de recórrer pobles i ciutats per explicar el seu testimoniatge, el qual ha estat recollit per ell mateix en el llibre *K.L. Mautausen 5894* i en els sis relats de "l'ECO" del 17 de maig al 19 de juliol de 1986. Egea visità instituts, escoles, centres culturals i amb fermesa no absent de dolor i d'emoció, explicà la vida al camp de Mautausen, la crueltat de les SS, l'explotació a què els van sotmetre, l'enviliment que patiren, la fam que passaren i la mort, la mort dels companys, del veí de llitera, el gasejament dels més dèbils, dels ancians, dels infants. L'horror de la xemeneia que sempre treia fum negre, fum d'ànimes que no havien pogut aguantar tanta crueltat.

I gràcies a persones com ell, gràcies a la seva capacitat de treball, a la seva ferma voluntat de no oblidar, gràcies a voler donar a conèixer un dels fets més atroços de la història del segle XX a les nostres generacions, les filles del franquisme i les de la democràcia avui podem dir. NO US OBLIDEM! NO US VOLEM OBLIDAR!

I com ells i elles han escrit i dit: perdó sí, oblit no!

